

رهیافت بازآفرینی شهری رادیکال برای چیرگی بر ناپایداری توسعه ایران

مظفر صرافی*

به تزايد فقر و شکاف اجتماعی، آلودگی‌های محیطی، برهم خوردن نظام‌های پشتیبان حیات و کاهش منابع طبیعی به سرکردگی شهرهاست.^۱ اما در رسالت پیدایش شهر چنین قراری نبود! شهر در گذر زمان نویدبخش همبستگی و تلاش جمعی در جهت زندگی بهتر برای همه (عدالت درون‌نسلی) و برای همیشه (عدالت بین‌نسلی) بوده است. کشش و گیرایی محیط شهری در برانگیختن حیات مدنی و گفتمان‌هایی بود که شهروند را در مرکز حکمروایی برای «تغییر» و عدم تمکین به «تقدیر» می‌نشانند؛ تعبیری برآمده از اراده و خرد جمعی به سوی آرمانشهر. اینک این انگیزش دچار دگردیسی شده است و گویی شهرها مکان قدرت‌زدایی از شهروندان و برآمدن قدرت‌های بی‌مکانی شده‌اند (کاستلز ۱۳۸۰) که تنها دغدغه‌شان پایایی انباشت سرمایه و نه پایداری اجتماعات است.

شهرهای ایران نیز از این روند جهانی شده مستثنا نیستند و حتی در شکلی جعلی، دچار دگردیسی ناشیانه‌ای هستند که حتی از فواید کارایی الگوی نئولیبرالی این روند بی‌بهره‌اند. اقتصاد رانتی، شهرنشینی نفت‌پایه و مدیریت اقتدارگرا بازدارندگان ساختاری شکل‌گیری

شهر از دیرباز نمایان‌گر عالی‌ترین زیستگاه بشر برای سازماندهی اجتماعی در پاسخ‌گویی به نیازهای مادی و معنوی بوده است، سازمانی با پیچیدگی روزافزون برآمده از فزونی عناصر متشکله و هم‌کنش‌های فضایی. شهر در بستر تاریخ مولود اندام‌وار منطقه‌ای هم‌بسته بوده است که فراویش به سطوح برتر را ممکن می‌ساخته و از این رو، نقش چاووش تمدن را داشته است؛ شهر آزادسازِ باشندگان از غم‌نان و سرآمد در فرهنگ متعالی. لوئیز مامفورد، شهرپژوه بزرگ سده گذشته، در پایان اثر سترگ خود با عنوان شهر در بستر تاریخ می‌نویسد: «مأموریت نهایی شهر این است که مشارکت آگاهانه انسان را در فرایندهای جهانی بیشتر کند» (مامفورد ۱۳۹۳). این به معنای رسالت توانمندسازی اجتماعات در تعیین سرنوشت خویش بر مبنای ارزش‌ها و خواست‌های آن‌هاست.

لیکن شهر امروزین از این توصیف به‌دور افتاده است؛ شهرهایی بنده‌ساز باشندگان در غم مصرف خودخواهانه یاور انباشت سوداگریانه سرمایه! شهری که دیگر سرآمد فرهنگ متعالی نیست و کانون ناپایداری اجتماعی - اقتصادی و محیط زیستی شده است. نگاهی به آمار و اطلاعات پذیرفته شده بین‌المللی نشان‌دهنده روند رو

sarrafi@sbu.ac.ir

* دکتری برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشیار گروه برنامه‌ریزی و طراحی شهری و منطقه‌ای دانشگاه شهید بهشتی - گزارش‌های جهانی بی‌شماری به این روندهای ناپایدارساز اشاره دارند. برای نمونه‌های اخیر، رک.

UN-Habitat (2016), World Cities Report: Urbanization & Development;

۱- گزارش‌های جهانی بی‌شماری به این روندهای ناپایدارساز اشاره دارند. برای نمونه‌های اخیر، رک. Human Development Report: Human Development for Everyone (2016), UNDP (2016). *Habitat III New Urban Agenda*. توجه شود که پایداری شهر در گرو اقداماتی همساز در راستای ایجاد عدالت اجتماعی، زیست‌مندی اقتصادی و تعادل اکولوژیکی است.